

„Studia Wyborcze”, tom 41, 2026

DOI: <https://doi.org/10.26485/SW/2026/41/4>

Mikołaj Truszkowski*

 <https://orcid.org/0000-0002-4262-5776>

CZYNNE PRAWO WYBORCZE OSÓB UBEZWŁASNOWOLNIONYCH. ROZWAŻANIA NA MARGINESIE REKOMENDACJI RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

WPROWADZENIE

Zasada powszechności wyborów jest jedną z podstawowych zasad prawa wyborczego, stanowiąc przy tym istotny komponent standardu prawa do demokratycznych i wolnych wyborów¹. Pomimo swej doniosłości ustrojowej nie jest ona pojmowana jednolicie w zakresie jej treści normatywnej². Z literatury przedmiotu wynika, że czynne prawo wyborcze stanowi swoisty rdzeń owego pojęcia. Wskazana klauzula w ujęciu najwęższym utożsamiana jest bowiem z prawem wybierania, a inne ujęcia – oprócz tego elementu – zawierają bierne

---

* Mgr, Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, mikolaj.truszkowski@wpia.uni.lodz.pl

¹ A. Sokala zauważa, że podstawowe zasady prawa wyborczego „uznawane są za minimalne i fundamentalne zarazem warunki niezbędne do przeprowadzenia demokratycznych wyborów”, zob. B. Michalak, A. Sokala, *Leksykon prawa wyborczego i systemów wyborczych*, Warszawa 2010, s. 104. Szerzej o konstytucyjnej regulacji zasad prawa wyborczego zob. G. Kryszewski, *Konstytucyjna regulacja podstawowych zasad prawa wyborczego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2018, t. 40, s. 225–236.

² K. Skotnicki, *Zasada powszechności w prawie wyborczym. Zagadnienia teorii i praktyki*, Łódź 2000, s. 10.

prawo wyborcze oraz możliwość „uczestniczenia w innych etapach postępowania wyborczego” przez jak najszerszy krąg osób³.

Prawo wybierania nie ma charakteru absolutnego. Biorąc pod uwagę doniosłość ustrojową (współdecydowanie o losach państwa), uprawnienie to musi być zapewnione osobom, które cechują się świadomością uczestnictwa w procedurze elekcyjnej i są w stanie rozpoznać znaczenie aktu głosowania. Jest to o tyle istotne, że w wyniku wyborów dochodzi do udzielenia przez suwerena mandatu do sprawowania władzy jego przedstawicielom, którzy w jego imieniu oraz na jego rzecz będą dokonywać rozstrzygnięć państwowych⁴. Ustrojodawca dla urzeczywistnienia tego założenia kreuje zatem cenzus pełni władz umysłowych, a jak słusznie zauważa A. Domańska, możliwe jest pozbawienie („wyłączenie”) czynnego prawa wyborczego prawomocnym orzeczeniem sądowym⁵.

Do ubezwłasnowolnienia jako przyczyny utraty prawa wybierania odnosi się jeden z postulatów ombudsmana zawartych w „Rekomendacjach Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczących zmian w prawie wyborczym wynikających z praktyki rozpoznawania wniosków obywateli w latach 2023–2025”⁶. Zdaniem „Strażnika praw” obowiązujące unormowania zarówno konstytucyjne, jak i ustawowe naruszają wiążące Rzeczpospolitą Polską zobowiązania międzynarodowe, w szczególności: Protokół nr 1 do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Konwencję ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami oraz Kartę Praw Podstawowych UE. Istotne jest jednak stanowisko, zgodnie z którym „art. 62 ust. 2 Konstytucji RP wyłącznie umożliwia ustawodawcy zwykłemu utrzymanie omawianej instytucji, jednak nie formułuje w tym zakresie obowiązku, który zakazywałby zastąpienia ubezwłasnowolnienia rozwiązaniem prawnym o innej nazwie i treści”⁷.

---

³ Ibidem, s. 11–16; K. Skotnicki, *System wyborczy do Sejmu i Senatu*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, red. D. Górecki, Warszawa 2020, s. 135; A. Domańska, *Działania Rzecznika Praw Obywatelskich na rzecz ochrony czynnego prawa wyborczego*, „Studia Wyborcze” 2014, t. 18, s. 72.

⁴ M. Truszkowski, *Centralny Rejestr Wyborców jako element procesu wyborczego w świetle nowelizacji Kodeksu wyborczego z 26 stycznia 2023 roku – teoria a praktyka na przykładzie gmin województwa łódzkiego*, „Studia Politologiczne” 2024, nr 74, s. 255.

⁵ A. Domańska, *Działania Rzecznika Praw Obywatelskich...*, s. 74.

⁶ Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, *Rekomendacje Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące zmian w prawie wyborczym wynikające z praktyki rozpoznawania wniosków obywateli w latach 2023–2025*, oprac. K. Nowina-Konopka, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-01/Rekomendacje%20RPO%20-%20zmiany%20w%20prawie%20wyborczym.pdf> (dostęp 16.04.2026), dalej: rekomendacje.

⁷ Ibidem.

Celem niniejszego opracowania jest analiza stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich wskazującego na to, że unormowanie zawarte w art. 62 ust. 2 Konstytucji RP⁸, w zakresie, w jakim pozbawia praw wyborczych osoby ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądu, ma charakter fakultatywny. Dla dokonania wskazanych rozważań konieczne jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jakie szczegółowe postulaty wynikają w tym zakresie z dotychczasowej działalności ombudsmana? Na czym polega cenzus pełni władz umysłowych oraz jakie jest uzasadnienie dla jego obowiązywania? Jak należy rozumieć pojęcie ubezwłasnowolnienia zawarte w art. 62 ust. 2 Konstytucji RP?⁹

Autor w swoich analizach posłużył się metodą formalno-dogmatyczną, uzupełnioną o przegląd literatury przedmiotu oraz technikę aksjologicznego badania prawa.

REKOMENDACJE RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

Jednym z problemów prawnych zasygnalizowanych przez ombudsmana w rekomendacjach jest sytuacja prawna osób ubezwłasnowolnionych prawomocnym orzeczeniem sądu implikującym pozbawienie prawa wybierania. „Strażnik praw” podniósł w nich, że „art. 62 ust. 2 Konstytucji RP nie powinien być rozumiany jako przepis nakazujący ustawodawcy zwykłemu utrzymanie instytucji ubezwłasnowolnienia w rozumieniu cywilistycznym, zastanym w czasie uchwalenia Konstytucji. Więcej argumentów przemawia na rzecz tezy, że art. 62 ust. 2 Konstytucji RP wyłącznie umożliwia ustawodawcy utrzymanie omawianej instytucji, jednak nie formułuje w tym zakresie obowiązku, który zakazywałby zastąpienie ubezwłasnowolnienia rozwiązaniem prawnym o innej nazwie i treści”. Postulat ten został oparty na stwierdzeniu możliwości naruszenia przez Rzeczpospolitą Polską wiążących zobowiązań międzynarodowych (będącym wynikiem analizy orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Komitetu ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami), a samo stanowisko ombudsmana stanowi kontynuację jego dotychczasowej działalności¹⁰.

---

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

⁹ Ze względu na ograniczoną objętość tekstu standard międzynarodowy w zakresie czynnego prawa wyborczego przysługującego osobom ubezwłasnowolnionym zostanie omówiony w odrębnej publikacji.

¹⁰ K. Skotnicki, *Spojrzenie na konstytucyjną regulację prawa wyborczego po dwudziestu pięciu latach jej obowiązywania*, „Państwo i Prawo” 2022, nr 10, s. 129.

W judykaturze podkreśla się, że nie jest dopuszczalne powiązanie ubezwłasnowolnienia z pozbawieniem *ex lege* prawa wybierania¹¹. Podkreśla się, że taka ingerencja w sferę funkcjonowania jednostki w życiu publicznym musi być każdorazowo oparta na zindywidualizowanej ocenie. Takie unormowania mają bowiem charakter nadmierny i nieuzasadniony, czym naruszają zasadę proporcjonalności¹². Ubezwłasnowolnienie nie wyklucza bowiem posiadania elementarnej świadomości co do rozpoznania znaczenia aktu głosowania. Autor niniejszego tekstu zgadza się ze stanowiskiem reprezentowanym w rozstrzygnięciach trybunalskich. Wykluczenie określonych grup społecznych z procedury współdecydowania o losach państwa powinno mieć charakter nader wyjątkowy i po ustaleniu wszystkich okoliczności w danej sprawie. W tym aspekcie uwidacznia się zadanie sądu w postępowaniu w przedmiocie ubezwłasnowolnienia, w zakresie rozstrzygnięcia, czy występująca u określonej osoby dysfunkcja uzasadnia orzeczenie takowego środka prawnego, biorąc przy tym pod uwagę skutki rozstrzygnięcia wobec jednostki.

Z analizy stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że: (1) dopuszczalna jest rezygnacja z unormowania ubezwłasnowolnienia jako przesłanki utraty prawa wybierania („wyłącznie umożliwia ustawodawcy zwykłemu utrzymanie omawianej instytucji”), co skorelowałoby konieczność reinterpretacji konstytucyjnej instytucji ubezwłasnowolnienia; (2) wskazane jest zastąpienie tego środka rozwiązaniem o innej treści i nazwie; (3) rekomendowane jest uchwalenie formalnej zmiany Konstytucji RP.

Zastrzeżenia budzi jednak wskazanie, zgodnie z którym możliwa jest rezygnacja na poziomie ustawodawstwa zwykłego z uregulowania instrumentu ubezwłasnowolnienia. Zdaniem ombudsmana Konstytucja RP dopuszcza możliwość stosownego unormowania, lecz nie jest przez nią wymagana. W razie derogacji tej instytucji implikowałoby to konieczność przeprowadzenia skomplikowanej wykładni autonomicznej na poziomie art. 62 ust. 2 Konstytucji RP, gdyż w dalszym ciągu rozwiązanie to obowiązywałoby na poziomie ustawy zasadniczej.

Stanowisko takie wydaje się nieodpowiednie w aspekcie pozytywnym (kreacyjnym) zasady konstytucjonalizmu wynikającej z art. 8 ust. 1 Konstytucji RP. Na ustawodawcy zwykłym – także w przypadku zawarcia normy ramowej adresowanej do prawodawcy – ciąży powinność konkretyzacji

---

¹¹ M. Wrzalik, *Wybrane polskie cenzusy wyborcze w świetle standardów międzynarodowych*, [w:] *Międzynarodowa ochrona praw człowieka – współczesne problemy na świecie*, red. M. Jabłoński, T. Jurczyk, P. Gutierrez, Wrocław 2015, s. 91.

¹² K. Skotnicki, *Spojrzenie na konstytucyjną regulację...*, s. 129.

unormowań konstytucyjnych dla zapewnienia im pełnej efektywności prawnej¹³. Skutkowałoby to oderwaniem normy ustawy zasadniczej od jakiejkolwiek konkretyzacji ustawowej, co pozostawałoby w napięciu z aksjologią konstytucyjną.

Konstytucyjna instytucja ubezwłasnowolnienia cechuje się swoistą ogólnością i niedookreślonością. Prawodawca konstytucyjny nie zawarł w ustawie zasadniczej ani przesłanek dla jej orzeczenia, ani zarysu postępowania, w którym ma zostać ono wydane. Derogacja norm ustawowych prowadziłyby do powstania stanu niepewności prawa oraz rozbieżności interpretacyjnych. Kolidowałoby to więc nie tylko z wartością ustrojową pewności prawa, ale również bezpieczeństwa prawnego jednostki. Nie można bowiem wykluczyć, że Trybunał Konstytucyjny – w szczególności w okresie tzw. kryzysu konstytucyjnego – dokonałby wykładni postanowień ustawy zasadniczej korzystnej dla jednego z ugrupowań politycznych. Osłabiałoby to wtórnie zaufanie jednostki zarówno do procedury wyborczej, jak i samego państwa.

Realizacja postulatu odnoszącego się do zastąpienia ubezwłasnowolnienia innym instrumentem prawnym wymagałaby z kolei przełamania statycznej wykładni prawa i domniemania racjonalności ustrojodawcy, a następnie ustanowienia modelu ubezwłasnowolnienia zgodnego ze standardami międzynarodowymi. Prawo prywatne pozbawione zostałoby zatem zastanej instytucji prawnej, będącej istotą funkcjonowania jednostki w obrocie prawnym. Odejście od ubezwłasnowolnienia nie może prowadzić do powstania luki w systemie prawa, lecz powinno się wiązać z kompleksową rekonstrukcją mechanizmów zabezpieczających interes publiczny (obróć prawny) oraz interes jednostki.

CZYNNE PRAWO WYBORCZE A CENZUS PEŁNI WŁADZ UMYŚLOWYCH

Jak wspomniano, prawo wybierania stanowi rdzeń konstytucyjnej zasady powszechności wyborów. Urzeczywistnienie owej klauzuli wymaga, aby przysługiwało ono możliwie najszerszemu kręgowi osób¹⁴, przy czym zakres podmiotowy powinien respektować aksjologiczne fundamenty państwa prawnego. Oznacza to, że ustrojodawcy oraz ustawodawcy zwykłemu nie przysługuje swoboda regulacyjna, lecz konieczne jest zapewnienie zgodności

¹³ A. Grabowski, *Konstytucja RP jako lex superior względem prawa ustawowego (w ramach sądowego stosowania prawa)*, „Państwo i Prawo” 2022, nr 10, s. 31.

¹⁴ T. Kowalczyk, *Charakter i znaczenie zasady powszechności prawa wyborczego – przegląd stanowisk we współczesnej doktrynie polskiej*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2017, t. 18, s. 102.

z przyjętymi wartościami¹⁵, takimi jak: godność człowieka, wolność, równość oraz suwerenność Narodu.

Zasada powszechności wyborów odzwierciedla więc, że każdy członek wspólnoty politycznej powinien mieć co do zasady możliwość współuczestniczenia w procesie sprawowania władzy publicznej, a w szczególności wyrażenia preferencji politycznej co do udzielenia mandatu przedstawicielskiego¹⁶. Tym samym wszelkie wyłączenia prawa wybierania wymagają szczególnego uzasadnienia, biorąc pod uwagę podmiotowość jednostki¹⁷. Wymagane jest zatem uwzględnienie zasady równości polegającej na wyodrębnieniu cechy prawnie istotnej z perspektywy możliwości dokonania aktu głosowania przez poszczególne grupy społeczne, a samo pozbawienie prawa do głosowania określonych grup powinno mieć charakter wyjątkowy i podlegający restrykcyjnej wykładni zawężającej¹⁸.

Standard wyborów powszechnych nie stanowi jedynie dyrektywy nakazującej formalne przyznanie obywatelom czynnego prawa wyborczego, lecz również ukształtowanie systemu wyborczego w sposób minimalizujący arbitralne pozbawienie tego uprawnienia. Krąg podmiotów uprawnionych ograniczany jest (a zarazem wyznaczany na zasadzie tzw. wielkiej reszty)¹⁹ – w polskim porządku konstytucyjnym – poprzez cenzusy: wieku, obywatelstwa, pełni praw publicznych, pełni władz umysłowych, a w ramach specyfiki wyborów samorządowych – wymóg domicylu. Słusznie zauważa bowiem M. Babuła, że „zasada powszechności nie może [...] stanowić podstawy dla odgórnie przyjętego założenia, że wszyscy pełnoletni obywatele posiadają prawa wyborcze, determinuje ona natomiast podmioty uposażone w prawa wyborcze, rozstrzygając, kto jest podmiotem tych praw i komu są one przynależne”²⁰.

Kluczowy – z perspektywy podjętej problematyki – wydaje się cenzus pełni władz umysłowych, a więc kryterium o charakterze behawioralnym²¹. Słusz-

¹⁵ W. Sokolewicz, K. Wojtyczek, *Uwagi do art. 62*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 2, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, LEX/el.

¹⁶ M. Chmaj, *Prawo wyborcze w Polsce*, Warszawa 2023, s. 15.

¹⁷ B. Stępień-Załucka, *Powszechność czynnego prawa wyborczego w nauce i orzecznictwie sądów oraz trybunałów*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 12, s. 68.

¹⁸ Szerzej M. Babuła, *Konstytucyjna zasada równości wobec prawa a korzystanie z praw wyborczych przez osoby ubezwłasnowolnione*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 6, s. 160–162.

¹⁹ M. Florczak-Wątor, *Uwagi do art. 62*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023, s. 231.

²⁰ M. Babuła, *Wpływ ubezwłasnowolnienia na sferę konstytucyjnych wolności i praw jednostki w Polsce*, Rzeszów–Przemyśl 2015, s. 119.

²¹ J. Roszkiewicz, *Wykładnia in favorem libertatis jako wymóg konstytucyjny w świetle orzecznictwa*, Warszawa 2023, s. 390.

nie zauważa K. Skotnicki, że we współczesnych systemach wyborczych nie jest ono zazwyczaj wyrażane *expressis verbis*²². Prawodawca kreuje jednak przesłankę negatywną skutkującą pozbawieniem określonej kategorii podmiotów czynnego prawa wyborczego. Model ten przyjął polski ustrojodawca, wskazując – w art. 62 ust. 2 Konstytucji RP – że „prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania nie przysługuje osobom, które prawomocnym orzeczeniem sądowym są ubezwłasnowolnione”. Należy przy tym podkreślić, iż w literaturze przedmiotu przyjmuje się, że wymóg posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych nie narusza *in genere* klauzuli powszechności wyborów²³.

Dla urzeczywistnienia podstawowych funkcji wyborów – wyrażenia woli wyborców, kreacyjnej oraz legitymizującej²⁴ – wymagany jest aktywny i świadomy udział zbiorowego podmiotu suwerennego. Na omawianą właściwość psychiczną jednostki słusznie uwagę zwraca P. Czarny, akcentując, że „przy korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności” wymagany jest „pewien poziom świadomości”²⁵. W przekonaniu autora właściwości te wynikają z wypełnienia podstawowego obowiązku obywatelskiego – troski o dobro wspólne. Owa powinność nie stoi w sprzeczności z wyrażeniem swojej preferencji politycznej w głosowaniu tajnym. Konstytucyjne pojęcie „dobra wspólnego” ma bowiem charakter niedookreślony w zakresie treści²⁶ i w kontekście procedury wyborczej powinno dochodzić do rzetelnej oraz zgodnej z własnym sumieniem i przekonaniem oceny programu wyborczego partii politycznej oraz kandydata z perspektywy dobrostanu państwa, społeczeństwa i jednostki. Koresponduje to z poglądem M. Piechowiaka, iż istotą powinności wyrażonej w art. 82 Konstytucji RP jest „zobowiązanie obywatela do zachowań aktywnych (pozytywnych) na rzecz dobra wspólnego oraz nakaz aktywnej postawy w stosunku do dobra wspólnego”²⁷.

---

²² K. Skotnicki, *Zasada powszechności...*, s. 142.

²³ D. Nohlen, *Prawo wyborcze i system partyjny. O teorii systemów wyborczych*, tłum. R. Alberski, J. Sroka, Z. Wiktor, Warszawa 2004, s. 37.

²⁴ W. Wojtasik, *Wybrane funkcje wyborów parlamentarnych w Polsce*, „Studia Politologiczne” 2011, nr 22, s. 62–63.

²⁵ P. Czarny, *Konstytucyjnoprawny status osób ubezwłasnowolnionych*, [w:] *Stosowanie Konstytucji RP z 1997 roku – doświadczenia i perspektywy*, red. Z. Maciąg, Kraków 2006, s. 236–237.

²⁶ B. Stępień-Załucka, *Artykuł 82 Konstytucji RP. Wierność RP i troska o dobro wspólne*, [w:] *Obowiązki człowieka i obywatela w Konstytucji RP z 1997 roku*, red. A. Trubalski, Warszawa 2020, s. 57–59.

²⁷ Stanowisko wskazane za: *ibidem*, s. 62.

Za uznaniem wymogu pełni władz umysłowych przemawia również doniosłość procedury wyborczej²⁸. W jej wyniku dochodzi do udzielenia mandatu przedstawicielskiego na okres kadencji określonej co do zasady w Konstytucji RP²⁹. Akt głosowania stanowi więc formę współuczestnictwa w sprawowaniu władzy publicznej i wykonywaniu władzy suwerennej przez Naród. Słusznie zauważa A. Domańska, że „to nie naród powszechnie wybiera, ale wyborcy, którym przyznawana jest przez prawo władza”³⁰. Udział w wyborach powinien więc zakładać minimalną zdolność do rozpoznania znaczenia aktu głosowania oraz jego dokonania w sposób świadomy i autonomiczny. Wybory mają wyrażać wolę podmiotu suwerennego, a także zapewniać określony poziom racjonalności decyzji podejmowanych w toku wyborów³¹. Prawodawca, określając zasady systemu wyborczego, urzeczywistnia zatem założenie, że rozstrzygnięcie wyborcze powinno być podejmowane w warunkach umożliwiających jej świadome wyrażenie.

Brak przymiotu pełni władz umysłowych może skutkować instrumentalizacją aktu wyborczego polegającą na wpływie osób trzecich na wyrażaną przez wyborcę preferencję polityczną. Implikowałoby to wypaczenie rzeczywistej woli wyborców, a więc podstawowej – wskazanej powyżej – funkcji wyborów. Omawiane ograniczenie służy zatem nie tylko ochronie interesu indywidualnego jednostki, lecz przede wszystkim dobra wspólnego. Wydaje się, że jedynie świadome uczestnictwo w procesie wyborczym pozwala na stworzenie „sumy warunków życia społecznego, dzięki którym jednostki, rodziny i zrzeszenia mogą pełniej i łatwiej osiągnąć swoją własną doskonałość”³².

W tym miejscu należy się odwołać do argumentu systemowego polegającego na uzależnieniu – w ramach poszczególnych gałęzi prawa – skuteczności prawnej czynności dokonywanych przez jednostkę od możliwości świadomego i nieskrępowanego wyrażenia swej woli. Autor dostrzega przy tym rozróżnienie na sferę prawa publicznego oraz prawa prywatnego, lecz całkowite oderwanie wykonywania prawa wybierania od kryterium pełni władz umysłowych prowadziłyby do trudnego uzasadnienia zróżnicowania standardów przypisywania skutków prawnych zachowaniu jednostek w różnych gałęziach prawa. Innymi słowy, aktowi głosowania musi towarzyszyć świadomość

²⁸ M. Dąbrowski, *Ubezłasnowolnienie częściowe a prawo wyborcze w świetle standardów europejskich*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010, nr 2–3, s. 261.

²⁹ Wyjątek stanowią wybory do Parlamentu Europejskiego oraz wybory samorządowe.

³⁰ A. Domańska, *Zasada suwerenności narodu. Rozważania na tle regulacji art. 4 Konstytucji RP z 1997 r.*, [w:] *Zagadnienia prawa konstytucyjnego. Zasada suwerenności. Problemy wybrane*, red. A. Domańska, K. Skotnicki, Łódź 2017, s. 37.

³¹ *Ibidem*, s. 267–268.

³² M. Kluz, *Przestrzeganie zasad moralnych w działalności politycznej powinnością sumienia*, „Teologia i Człowiek” 2014, nr 2, s. 30.

w kontekście zamiaru i woli, a nie samego czynu, gdyż – jak zauważali średniowieczni prawnicy – konieczne jest rozpoznanie woli i zamiaru, „bo nie zamiar słowem, ale słowa służą zamiarowi”³³.

W literaturze anglojęzycznej podkreśla się również zagadnienie minimum kompetencji obywatelskich. Problematykę tę można rozpatrywać nie tylko w ujęciu edukacji prawnej, lecz także zdolności jednostki do wykonywania prawa do głosowania. A. Oprea oraz D.J. Stephens³⁴ łączą czynne prawo wyborcze ze zdolnością jednostki do rozpoznania, czy popierany przez nią kandydat będzie dążyć do wzmocnienia idei demokracji, czy też będzie podejmować działania sprzeczne z pryncypiami demokratycznego państwa prawnego. Co oczywiste, taka ocena uzależniona jest od wyznawanych przez wyborcę wartości, lecz u podstaw samego założenia stoi wymóg posiadania umiejętności percepcji alternatyw wyborczych oraz rozpoznania własnych preferencji³⁵. Bez tego przymiotu trudno mówić o rzeczywistej partycypacji obywatelskiej.

Omawiany cenzus realizowany jest poprzez wskazanie, że prawo do głosowania nie przysługuje osobom ubezwłasnowolnionym prawomocnym orzeczeniem sądowym. Ogólne utożsamianie tego kryterium z instytucją ubezwłasnowolnienia w rozumieniu cywilistycznym wynika z przesłanek określonych w art. 13 oraz 16 Kodeksu cywilnego³⁶. Są nimi: „choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy lub innego rodzaju zaburzenia psychiczne, w szczególności pijaństwo lub narkomania”, co implikuje niemożność kierowania swoim postępowaniem (ubezwłasnowolnienie całkowite), bądź też potrzebę pomocy do prowadzenia swych spraw (ubezwłasnowolnienie częściowe). Istotne jest jednak, że okoliczności te muszą przybrać postać zaburzeń psychicznych o intensywnym natężeniu, aktualizującym wystąpienie wskazanej niemożności albo potrzebę pomocy³⁷.

Koresponduje to ze stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego, zgodnie z którym „odebranie osobom ubezwłasnowolnionym wskazanych praw politycznych wynika z założenia, że osoby, które z powodu choroby umysłowej, upośledzenia lub innych zaburzeń psychicznych nie mogą samodzielnie i racjonalnie kierować swoim własnym postępowaniem i decydować o swoich osobistych sprawach [...], nie powinny również mieć wpływu na

³³ J. Roszkiewicz, *Wykładnia in favorem libertatis...*, s. 47.

³⁴ A. Oprea, D.J. Stephens, *A Minimal Standard of Democratic Competence*, „Politics, Philosophy & Economics” 2025, nr 2, s. 171.

³⁵ M. Giavazzi, Z. Kapelner, *The State's Duty to Foster Voter Competence*, „Episteme” 2024, nr 21, s. 724.

³⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 ze zm.), dalej: k.c.

³⁷ M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, *Uwagi do art. 13, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2026, LEX/el.

rozstrzyganie spraw publicznych dotyczących dobra wspólnego, na kierowanie sprawami państwa i wspólnot samorządowych. Nie stanowi ono niedopuszczalnej dyskryminacji osób ubezwłasnowolnionych”³⁸.

Słusznie jednak zauważa Rzecznik Praw Obywatelskich, że nie każde zaburzenie psychiczne uzasadnia pozbawienie prawa wybierania. Ustawodawca w Kodeksie cywilnym posłużył się otwartym katalogiem przesłanek dla możliwości orzeczenia ubezwłasnowolnienia. Istnieją bowiem tego rodzaju dysfunkcje, które nie implikują braku stanu świadomości co do rozpoznania znaczenia i doniosłości aktu wyborczego. Za przykład można uznać zespół hazardu patologicznego czy marnotrawstwa, które – zdaniem autora – nie wpływają na zdolność percepcji politycznej. Może on skutkować jedynie kierowaniem się odmiennymi wartościami niż przyjęte powszechnie w społeczeństwie. Jednocześnie M. Serwach zauważa, że „o ile poziom niedorozwoju umysłowego ma zazwyczaj stały charakter, o tyle większość chorób psychicznych cechują okresy nawrotów i remisji”³⁹. Obowiązujące unormowanie ubezwłasnowolnienia zakłada bowiem stałość tego stanu, w oderwaniu od rzeczywistego stanu osoby, której ono dotyczy. Ustrojodawca, korzystając z siatki pojęciowej, nie dokonał rozróżnienia na ubezwłasnowolnienie całkowite oraz częściowe. Każde orzeczenie w tym przedmiocie wyklucza więc osobę, której orzeczenie dotyczy, z kręgu osób posiadających czynne prawo wyborcze.

UBEZWŁASNOWOLNIENIE JAKO INSTYTUCJA KONSTITUCYJNOPRAWNA

Ustrojodawca w art. 62 ust. 2 Konstytucji RP statuuje ubezwłasnowolnienie prawomocnym orzeczeniem sądowym jako zasadniczą przesłankę (a zarazem występującą najczęściej w praktyce) pozbawienia (wyłączenia) czynnego prawa wyborczego. Na wstępie należy podkreślić, że konkretyzacji owej normy prawnej może dokonać jedynie sąd na podstawie orzeczenia o walorze prawomocności. Nie jest zatem możliwa ingerencja w sferę sytuacji prawnej jednostki na podstawie rozstrzygnięcia indywidualno-konkretnego w postaci decyzji organu administracji publicznej. Prawodawca zakłada bowiem wyjątkowość wskazanej instytucji, będącej jedynie wyjątkiem od zasady powszechności wyborów, a konstytuowanej w procedurze sądowej zapewniającej poszanowanie praw uczestników postępowania. O jej doniosłości świadczy

³⁸ Wyrok TK z dnia 7.03.2007 r., sygn. akt K 28/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 24.

³⁹ M. Serwach, *Uwagi do art. 13, [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2013, s. 197.

również przekazanie kognicji spraw o ubezwłasnowolnienie do właściwości sądów okręgowych (art. 544 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego⁴⁰).

Wskazuje się, że instytucja ta jest swoistym pojęciem zastanym dla prawa wyborczego⁴¹. Wyrażona została już w Ustawie XII Tablic, a W. Sokolewicz podkreśla, że „w demokratycznym konstytucjonalizmie od dawna przyjmowano ubezwłasnowolnienie cywilnoprawne za przesłankę wykonywania praw publicznych”⁴². Tym samym od momentu opracowania projektu ustawy zasadniczej owo rozwiązanie konstytucyjnoprawne wiązano z rozumieniem cywilistycznym. Również Trybunał Konstytucyjny nie podjął się całościowej analizy tego pojęcia, poprzestając jedynie na wskazaniu, że omawiany środek należy rozpatrywać na gruncie Konstytucji RP zgodnie z dyrektywą autonomii pojęć konstytucyjnych⁴³.

Sąd konstytucyjny nadmieniał bowiem, że „ubezwłasnowolnienie w prawie polskim jest instytucją przede wszystkim cywilnoprawną – formy, przesłanki i procedura orzekania ubezwłasnowolnienia są określone przez kodeks cywilny oraz kodeks postępowania cywilnego. [...] Ponieważ pojęcia konstytucyjne mają autonomiczny charakter [...] istnieje potrzeba dokonania rekonstrukcji konstytucyjnego znaczenia instytucji ubezwłasnowolnienia. Ma ona charakter cząstkowy i w dużej mierze nawiązuje do istniejących już w momencie uchwalania Konstytucji, dobrze ugruntowanych rozwiązań cywilnoprawnych”⁴⁴. Przyjęto zatem dualistyczny wymiar instytucji ubezwłasnowolnienia – cywilnoprawny oraz konstytucyjnoprawny, przy czym są one wzajemnie (i przy tym silnie) powiązane.

Orzeczenie ubezwłasnowolnienia wywołuje doniosłe skutki w sferze prawa publicznego, a w szczególności pozbawienia czynnego prawa wyborczego. Pojęcia tego, zawartego w art. 62 ust. 2 Konstytucji RP, nie należy zatem interpretować w oderwaniu od unormowań Kodeksu cywilnego⁴⁵. Autonomiczny charakter pojęć konstytucyjnych – wynikający z zasady hierarchiczności systemu prawnego ujętego w ramy klauzuli konstytucjonalizmu – nie pozwala utożsamiać tych dwóch wymiarów⁴⁶. Konieczna jest więc analiza wskazanego pojęcia w świetle zasad ustrojowych oraz standardów ochrony praw i wolności człowieka i obywatela. W związku z tym treść tego instrumentu

⁴⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296 ze zm.).

⁴¹ R. Rybski, *Konstytucyjny status osób ubezwłasnowolnionych*, Warszawa 2015, s. 86.

⁴² Cyt. za: *ibidem*.

⁴³ Wyrok TK z dnia 7.03.2007 r., sygn. akt K 28/05.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ R. Rybski, *Konstytucyjny status...*, s. 115.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 108–112.

konstytucyjnego powinna być ustalana w drodze wykładni uwzględniającej funkcję procedury wyborczej w demokratycznym państwie prawnym.

W pierwszej kolejności należy rozstrzygnąć, czy owo kryterium behawioralne może być kwalifikowane jako ograniczenie konstytucyjnego prawa do głosowania. Negatywnej odpowiedzi udziela P. Czarny, wskazując, że omawiana instytucja jest następstwem wymogu świadomości i zdolności do kierowania swym postępowaniem przez jednostkę⁴⁷. Stwierdza, że „ustawowej regulacji dotyczącej statusu osób ubezwłasnowolnionych nie należy traktować jako ograniczenia praw lub wolności na podstawie art. 31 ust. 3 Konstytucji. W tym bowiem przypadku nie chodzi właściwie o to, że mamy do czynienia z ustawowym ograniczeniem pewnych wolności i praw, ale określeniem pewnych zachowań, których podejmowanie z uwagi na stan umysłowy określonych osób nie jest w istocie realizacją wolności człowieka”⁴⁸. Ubezwłasnowolnienie nie stanowi więc limitacji prawa podmiotowego, lecz jedynie określenie zakresu przysługiwania danego prawa. Innymi słowy, niekwalifikowanie się zgodnie z określonym standardem psychofizycznym skutkuje brakiem aktualizacji po stronie czynnego prawa wyborczego.

Stanowisko to wydaje się słuszne z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, Konstytucja RP samodzielnie kreuje przesłanki (przyczyny) pozbawienia czynnego prawa wyborczego i ich enumeratywny katalog nie podlega ani wykładni rozszerzającej, ani możliwości jego dalszego rozwinięcia w ustawodawstwie zwykłym⁴⁹. W konsekwencji ustawowego unormowania ubezwłasnowolnienia nie powinno się uznawać za odrębne ograniczenie prawa wyborczego. Po drugie, cenzus pełni praw wyborczych stanowi jedynie wymóg dla przysługiwania prawa do głosowania i w związku z tym stanowi wyjątek od zasady powszechności wyborów, nie zaś ograniczenie jako takie. W polskim porządku konstytucyjnym przyjęto bowiem, że zdolność do świadomego udziału w akcie wyborczym stanowi *implicite* element konstrukcyjny prawa wybierania.

Należy się zgodzić z R. Rybskim, że w zakresie instytucji ubezwłasnowolnienia „Konstytucja RP wychodzi od regulacji cywilistycznej, lecz służy czemuś zupełnie innemu i wyznacza szerszą instytucję aniżeli instytucja cywilistyczna”⁵⁰. Nie stanowi ona zatem rozwiązania cywilnoprawnego podniesionego do rangi konstytucyjnej. Dochodzi w tym zakresie do wykorzystania przez ustrojodawcę określonego pojęcia prawa cywilnego. Jest to więc konstrukcja odsyłająca do regulacji prawa prywatnego, lecz niebędąca z nią

⁴⁷ P. Czarny, *Konstytucyjnoprawny status...*, s. 236–237.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ J. Roszkiewicz, *Wykładnia in favorem libertatis...*, s. 389–391; wyrok TK z dnia 20.07.2011 r., sygn. akt K 9/11, OTK-A 2011, nr 6, poz. 61.

⁵⁰ R. Rybski, *Konstytucyjny status...*, s. 127.

tożsama. Owo konstytucyjnoprawne rozwiązanie jest silnie powiązane z aksjologią ustawy zasadniczej i dlatego nie jest dopuszczalne kreowanie w drodze ustawy „otwartego” katalogu przesłanek dla orzeczenia ubezwłasnowolnienia. Umożliwiłoby to większości parlamentarnej pozbawienie prawa wybierania coraz to większego kręgu wyborców. „Ustawodawca nie może poprzez zmiany na poziomie ustawodawczym regulować zakresu klauzuli szczególnej, gdyż wypaczyłoby to sens samej klauzuli. Z zasady niedokonywania zmian wypływa nakaz uznania za wiążący takiego kształtu instytucji, który był rozważany przez ustrojodawcę”⁵¹.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że ustrojodawca w art. 62 ust. 2 Konstytucji RP statuuje cenzus pełni władz umysłowych o charakterze negatywnym. Oznacza to, że nie sformułowano w sposób bezpośredni wymogu świadomości i zdolności do rozpoznania znaczenia dokonywanego aktu głosowania. Ustawa zasadnicza kreuje natomiast ubezwłasnowolnienie prawomocnym orzeczeniem sądowym jako przesłankę wyłączającą prawo wybierania oraz prawo udziału w referendum. Wraz z wydaniem takiego rozstrzygnięcia indywidualno-konkretnego po stronie jednostki nie aktualizują się wskazane uprawnienia. W tym aspekcie nie stanowi to limitacji czynnego prawa wyborczego, lecz konstytucyjnoprawna instytucja ubezwłasnowolnienia służy ustaleniu jego zakresu podmiotowego.

Kryterium świadomości uzasadnione jest doniosłością funkcji wyborów w demokratycznym państwie prawnym. W ich toku dochodzi do wyrażenia woli wyborców, który to proces powinien się cechować rozeznaniem (możliwością percepcji) jednostki co do kandydatów zgłoszonych przez komitet wyborczy, a także prezentowanych przez nich programów wyborczych. Z kolei w wyniku wyborów dochodzi do udzielenia przedstawicielom Narodu mandatu do sprawowania władzy przez okres kadencji. Funkcjonowanie państwa jest więc oparte na silnej legitymizacji władzy państwowej, a u jej podstaw leży założenie o wyrażeniu preferencji politycznych przez wyborcę z wykorzystaniem elementarnych kompetencji poznawczych.

W teorii demokracji podkreśla się bowiem zagadnienie minimum kompetencji obywatelskich. Polega ono na rozpoznaniu przez jednostkę, czy zgłoszony kandydat podejmuje działania na rzecz dobra wspólnego, społeczeństwa i jednostki, czy są one sprzeczne z podstawą demokratycznego państwa

---

⁵¹ Ibidem, s. 132.

prawnego. Chodzi więc o zdolność do dokonania podstawowej oceny znaczenia aktu głosowania oraz rozpoznania jego konsekwencji. Właściwość ta nie musi przyjmować postaci pogłębionej refleksji analitycznej, lecz ma umożliwiać chociażby intuicyjną i autonomiczną ocenę uosabianych przez kandydata wartości. W przeciwnym razie akt głosowania przestaje pełnić funkcję legitymizacyjną i wyrażenia woli wyborcy.

Urzeczywistnieniem tego założenia jest art. 62 ust. 2 Konstytucji RP stanowiący, że „prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania nie przysługują osobom, które prawomocnym orzeczeniem sądowym są ubezwłasnowolnione”. Z podstawowej cechy systemu prawnego – hierarchiczności – a także z zasady konstytucjonalizmu wynika autonomiczność owego pojęcia konstytucyjnego. Nie jest zatem możliwe utożsamianie go z jego cywilnoprawnym odpowiednikiem. Warto przy tym nadmienić, że rozwiązania te są jednak ze sobą ściśle powiązane. Również Trybunał Konstytucyjny unormowanie zawarte w art. 10 § 2 pkt 3 Kodeksu wyborczego⁵² – będące swoistym powtórzeniem regulacji konstytucyjnej – interpretuje przez pryzmat ujęcia zdolności do czynności prawnych w prawie prywatnym. Wynika to z faktu, że pojęcie ubezwłasnowolnienia w okresie opracowywania i uchwalenia ustawy zasadniczej związane było ściśle z art. 13 oraz 16 k.c.

Należy podkreślić, że kryterium pełni władz umysłowych (brak ubezwłasnowolnienia prawomocnym orzeczeniem sądowym) wynika z unormowań ustawy zasadniczej. Nie jest zatem możliwe – co rekomenduje ombudsman – uznanie tej przesłanki za fakultatywną. Wymagałoby to bowiem uchwalenia formalnej zmiany Konstytucji RP. Innymi słowy, nie jest dopuszczalna rezygnacja z urzeczywistnienia wymogu kreowanego przez ustrojodawcę. Konstytucyjny porządek prawny oparty jest na zasadzie konstytucjonalizmu, z której wynika powinność prawodawcy do uszczegółowienia (konkretyzacji, urzeczywistnienia) norm konstytucyjnych. W tym zakresie klauzula ta nie doznaje uszczerbku pozwalającego na rezygnację z unormowania w ustawodawstwie wskazanego środka prawnego.

Uwzględniając podniesione przez Rzecznika Praw Obywatelskich wątpliwości co do automatycznego pozbawienia prawa wybierania osób ubezwłasnowolnionych, w szczególności w sytuacjach, gdy przesłanki leżące u podstaw orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu nie implikują braku zdolności do świadomego uczestnictwa w akcie głosowania, zasadne wydaje się rozważenie podjęcia pilnych prac legislacyjnych w tym zakresie. Aktualny model oparty na mechanicznym powiązaniu sytuacji prawnej jednostki w sferze prawa prywatnego z pozbawieniem jej prawa wybierania prowadzi do swoistej

---

⁵² Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. 2011 nr 21 poz. 112 ze zm.).

ekskluzywności prawa wybierania. Ubezwłasnowolnienie częstokroć orzekane jest bowiem w stosunku do osób, które zachowują zdolność do podejmowania elementarnie świadomych decyzji politycznych, lecz spełniają ogólne przesłanki dla orzeczenia ubezwłasnowolnienia.

Autor – za Rzecznikiem Praw Obywatelskich – proponuje rozważenie rekonstrukcji obowiązującego modelu poprzez wyodrębnienie bardziej zróżnicowanych instytucji cywilnoprawnych, które pozwalałyby na precyzyjniejsze odzwierciedlenie rzeczywistego stopnia ograniczenia zdolności decyzyjnej jednostki. Inspiracją dla ustawodawcy mogłoby być dotychczasowe unormowanie zawarte w art. 13 oraz 16 k.c., jednakże przy jednoczesnym odejściu od ich automatycznego sprzężenia ze skutkami w sferze prawa publicznego. Ubezwłasnowolnienie, o którym stanowi art. 62 ust. 2 Konstytucji RP, byłoby zastrzeżone dla sytuacji najbardziej doniosłych. Odpowiednie ukształtowanie tak zredefiniowanej instytucji ubezwłasnowolnienia pozwoliłoby na zagwarantowanie standardów międzynarodowych.

BIBLIOGRAFIA

- Babula M., *Konstytucyjna zasada równości wobec prawa a korzystanie z praw wyborczych przez osoby ubezwłasnowolnione*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2014, nr 6.
- Babula M., *Wpływ ubezwłasnowolnienia na sferę konstytucyjnych wolności i praw jednostki w Polsce*, Rzeszów–Przemysł 2015.
- Balwicka-Szczyrba M., Sylwestrzak A., *Uwagi do art. 13*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2026, LEX/el.
- Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, *Rekomendacje Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące zmian w prawie wyborczym wynikające z praktyki rozpoznawania wniosków obywateli w latach 2023–2025*, oprac. K. Nowina-Konopka, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-01/Rekomendacje%20RPO%20-%20zmiany%20w%20prawie%20wyborczym.pdf> (dostęp 16.04.2026).
- Chmaj M., *Prawo wyborcze w Polsce*, Warszawa 2023.
- Czarny P., *Konstytucyjnoprawny status osób ubezwłasnowolnionych*, [w:] *Stosowanie Konstytucji RP z 1997 roku – doświadczenia i perspektywy*, red. Z. Maciąg, Kraków 2006.
- Dąbrowski M., *Ubezwłasnowolnienie częściowe a prawo wyborcze w świetle standardów europejskich*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010, nr 2–3.
- Domańska A., *Działania Rzecznika Praw Obywatelskich na rzecz ochrony czynnego prawa wyborczego*, „Studia Wyborcze” 2014, t. 18.
- Domańska A., *Zasada suwerenności narodu. Rozważania na tle regulacji art. 4 Konstytucji RP z 1997 r.*, [w:] *Zagadnienia prawa konstytucyjnego. Zasada suwerenności. Problemy wybrane*, red. A. Domańska, K. Skotnicki, Łódź 2017.
- Florczak-Wątor M., *Uwagi do art. 62*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023.
- Giavazzi M., Kapelner Z., *The State’s Duty to Foster Voter Competence*, „Episteme” 2024, nr 21.

- Grabowski A., *Konstytucja RP jako lex superior względem prawa ustawowego (w ramach sądownego stosowania prawa)*, „Państwo i Prawo” 2022, nr 10.
- Kluz M., *Przestrzeganie zasad moralnych w działalności politycznej powinnością sumienia*, „Teologia i Człowiek” 2014, nr 2.
- Kowalczyk T., *Charakter i znaczenie zasady powszechności prawa wyborczego – przegląd stanowisk we współczesnej doktrynie polskiej*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2017, t. 18.
- Kryszeń G., *Konstytucyjna regulacja podstawowych zasad prawa wyborczego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2018, t. 40.
- Michalak B., Sokala A., *Leksykon prawa wyborczego i systemów wyborczych*, Warszawa 2010.
- Nohlen D., *Prawo wyborcze i system partyjny. O teorii systemów wyborczych*, tłum. R. Alberski, J. Sroka, Z. Wiktor, Warszawa 2004.
- Oprea A., Stephens D.J., *A Minimal Standard of Democratic Competence*, „Politics, Philosophy & Economics” 2025, nr 2.
- Roszkiewicz J., *Wykładnia in favorem libertatis jako wymóg konstytucyjny w świetle orzecznictwa*, Warszawa 2023.
- Rybski R., *Konstytucyjny status osób ubezwłasnowolnionych*, Warszawa 2015.
- Serwach M., *Uwagi do art. 13*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. P. Księżak, M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2013.
- Skotnicki K., *Spojrzenie na konstytucyjną regulację prawa wyborczego po dwudziestu pięciu latach jej obowiązywania*, „Państwo i Prawo” 2022, nr 10.
- Skotnicki K., *System wyborczy do Sejmu i Senatu*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne*, red. D. Górecki, Warszawa 2020.
- Skotnicki K., *Zasada powszechności w prawie wyborczym. Zagadnienia teorii i praktyki*, Łódź 2000.
- Sokolewicz W., Wojtyczek K., *Uwagi do art. 62*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 2, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, LEX/el.
- Stępień-Załucka B., *Artykuł 82 Konstytucji RP. Wierność RP i troska o dobro wspólne*, [w:] *Obowiązki człowieka i obywatela w Konstytucji RP z 1997 roku*, red. A. Trubalski, Warszawa 2020.
- Stępień-Załucka B., *Powszechność czynnego prawa wyborczego w nauce i orzecznictwie sądów oraz trybunałów*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2014, nr 12.
- Truszkowski M., *Centralny Rejestr Wybórców jako element procesu wyborczego w świetle nowelizacji Kodeksu wyborczego z 26 stycznia 2023 roku – teoria a praktyka na przykładzie gmin województwa łódzkiego*, „Studia Politologiczne” 2024, nr 74.
- Wojtasik W., *Wybrane funkcje wyborów parlamentarnych w Polsce*, „Studia Politologiczne” 2011, nr 22.
- Wrzalił M., *Wybrane polskie cenzusy wyborcze w świetle standardów międzynarodowych*, [w:] *Międzynarodowa ochrona praw człowieka – współczesne problemy na świecie*, red. M. Jabłoński, T. Jurczyk, P. Gutierrez, Wrocław 2015.

AKTY PRAWNE

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296 ze zm.).
- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. 2011 nr 21 poz. 112 ze zm.).

ORZECZNICTWO

Wyrok TK z dnia 7 marca 2007 r., sygn. akt K 28/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 24.

Wyrok TK z dnia 20 lipca 2011 r., sygn. akt K 9/11, OTK-A 2011, nr 6, poz. 61.

Streszczenie

Rzecznik Praw Obywatelskich – w rekomendacjach dotyczących zmian w prawie wyborczym – wskazał, że sytuacja prawna osób ubezwłasnowolnionych w zakresie pozbawienia ich czynnego prawa wyborczego wymaga niezwłocznego podjęcia prac prawodawczych. Wyrażono przy tym stanowisko, że obowiązujące unormowania naruszają wiążące Rzeczpospolitą Polską zobowiązania międzynarodowe, a także postulowano zmianę przyjmowanego dotychczas paradygmatu wykładni Konstytucji RP, a następnie uchwalenie odpowiedniej zmiany formalnej ustawy zasadniczej. Celem niniejszej publikacji jest ustalenie, czy – w myśl argumentacji ombudsmana – norma konstytucyjna, na mocy której osoby ubezwłasnowolnione na podstawie prawomocnego orzeczenia sądowego pozbawione są czynnego prawa wyborczego, ma charakter fakultatywny. Autor posłużył się metodą formalno-dogmatyczną, uzupełnioną o przegląd literatury przedmiotu oraz technikę aksjologicznego badania prawa.

Słowa kluczowe: prawo wyborcze, ubezwłasnowolnienie, prawo wyborcze osób ubezwłasnowolnionych, autonomia pojęć konstytucyjnych, czynne prawo wyborcze, Kodeks wyborczy, nowelizacja Kodeksu wyborczego

THE RIGHT TO VOTE OF PERSONS UNDER LEGAL GUARDIANSHIP – REFLECTIONS IN THE LIGHT OF THE OMBUDSMAN'S RECOMMENDATIONS (summary)

In his recommendations regarding changes to electoral law, the Ombudsman pointed out that the legal situation of persons under guardianship, insofar as it concerns the deprivation of their right to vote, requires immediate legislative action. It was argued that the current regulations violate the Republic of Poland's binding international obligations, and it was proposed that the existing interpretation of the Polish Constitution be revised, followed by the adoption of an appropriate formal amendment to the Constitution. The aim of this publication is to determine whether – in accordance with the Ombudsman's argument – the constitutional provision under which persons deprived of legal capacity by virtue of a final court ruling are deprived of the right to vote is of a discretionary nature. In doing so, the author has used a formal-dogmatic method, supplemented by a review of the relevant literature and the technique of axiological legal analysis.

Keywords: voting rights, legal incapacity, voting rights of legally incapacitated persons, the autonomy of constitutional concepts, the right to stand for election, The Electoral Code, amendments to the Electoral Code